

INHOUD

EEN WOORD VAN DANK	15
INLEIDING	17
DEEL I:	
EEN 'BIND-KRACHT'-VISIE OP ARMOEDE EN HULPVERLENING	21
<hr/>	
1. Het individueel schuldmodel en de controlerende overheidstussenkomst	24
1.1 Eigen schuld, dikke bult	24
1.2 Op een disciplinerende manier werken aan eigen verantwoordelijkheid	24
1.3 Bind-Kracht heeft oog voor structurele processen en krachten van mensen	24
1.4 Bind-Kracht ziet rechten en plichten in een wederzijds engagement	25
2. Het individueel ongevalmodel en de caritatieve of corrigerende overheids-tussenkomst	26
2.1 De arme sukkelaars	26
2.2 Corrigerend werken aan individuele verantwoordelijkheid	26
2.3 Bind-Kracht ziet armoede als een multidimensionele problematiek en mensen in armoede als actoren	26
2.4 Bind-Kracht staat voor integraal en participatief werken	27
3. Het maatschappelijk ongevalmodel en de verdeelde verantwoordelijkheid	28
3.1 De maatschappij in crisis	28
3.2 Tijdelijke hulp in een residuele benadering van welzijnszorg	28
3.3 Bind-Kracht erkent de maatschappelijke processen, die de leefwereld van mensen in armoede beïnvloeden	28
3.4 Bind-Kracht vereist preventie en opvang van welzijnsproblemen	29
4. Het maatschappelijk schuldmodel en de gedeelde verantwoordelijkheid	29
4.1 Structurele uitsluitingsprocessen	29
4.2 Recht op maatschappelijke dienstverlening	29
4.3 Bind-Kracht hanteert een interactionistische en positieve kijk	29
4.4 Bind-Kracht pleit voor structureel werken aan een sociaal rechtvaardige samenleving	30

5. Het institutioneel ongevalmodel en participatief werken als middel en doel	31
5.1 Overlevingsstrategieën en organisatieculturen	31
5.2 Participatief werken als middel en doel	31
5.3 Bind-Kracht erkent de invloed van de sociale interactie in de omgeving en in (professionele) organisaties voor het in stand houden of bestrijden van armoede	32
5.4 Bind-Kracht focust op de kracht van de hulpverleningsrelatie	32
6. Het institutioneel schuldmodel en participatief werken voor wederzijdse competentieontwikkeling	33
6.1 Armoedecultuur en structurele drempels	33
6.2 Effectuering van het recht op een menswaardig bestaan met diversiteit als meerwaarde	33
6.3 Bind-Kracht erkent de bestaande structurele drempels en de onbedoelde nefaste effecten van hulpverlening	34
6.4 Bind-Kracht wil verder bouwen op positieve, institutionele evoluties en ze in samenspraak met de betrokkenen helpen concretiseren	34
7. Maatschappelijke kwetsbaarheid en empowerment	35
7.1 Bind-Kracht hanteert de theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid als synthese	35
7.2 Bind-Kracht verbindt armoedebestrijding met de krachtgerichte kijk van empowerment	37

DEEL II:

OMGAAN MET UITSLUITING EN ISOLEMENT: EEN SOCIOLOGISCHE KIJK OP DE LEEFWERELD VAN GEZINNEN IN ARMOEDE	39
---	----

KRISTEL DRIESEENS

INLEIDING	DE FOCUS OP SOCIAAL ISOLEMENT	41
HOOFDSTUK 1	ERVARINGEN VAN UITSLUITING IN HET PUBLIEKE LEVEN	43
1. Geen aansluiting vinden op school		43
2. Kapot gewerkt in de werkloosheid		45
3. Een zwijgzame huurder		48
4. De grote afwezige in het verenigingsleven		50

HOOFDSTUK 2	HET GEZIN ALS SCHUILPLAATS	51
1.	De droom van een gelukkig gezinsleven	51
2.	De man als kostwinner en communicator	52
2.1	De falende kostwinner	52
2.2	Erkenning zoeken als klusjesman en gezinsondersteuner	53
2.3	De rol van communicator	54
3.	De vrouw in de verzorgende rol	54
4.	De kinderen als een grote schat	55
4.1	De kinderen een mooie toekomst geven als belangrijkste levensproject	55
4.2	De zorgende moeder en de strenge vader	56
4.3	Falen in de moederrol	56
5.	Het gezin: van veilig nest tot kooi	57
5.1	Uitsluiting leidt tot opsluiting	57
5.2	Het huis is niet altijd een thuis	58
5.3	Het veilige nest kan zelfs een kooi worden	59
HOOFDSTUK 3	HET GEMEENSCHAPSLEVEN EN WEDERZIJDSE INFORMELE HULP	61
1.	Een sterke loyaliteit tegenover familieleden	61
1.1	Het belang van familie	61
1.2	Sterke banden en dwingende loyaliteit	61
1.3	Een belangrijke bron van financiële en emotionele steun	62
2.	Intensieve ruilrelaties in de buurt	63
2.1	Sociale segregatie	63
2.2	De ‘zoete inval’	63
2.3	Wederkerige, praktische hulp	64
3.	Een kleine vriendenkring van lotgenoten	64
3.1	Lotgenoten en hulpverleners als vrienden	64
3.2	Een verschil tussen kennissen en vrienden	65
HOOFDSTUK 4	OMGAAN MET SOCIAAL ISOLEMENT	67
1.	De afbraak en opbouw van netwerken	67
1.1	Talrijke ervaringen met sociale dumping	67
1.2	Beperktere kansen in netwerkvorming	68
1.3	Terugtrekgedrag	68
2.	Zes types in het omgaan met sociaal isolement	69
2.1	Strategieën van zelfbehoud versus netwerkvorming	69
2.2	De afglijders	70

2.3 De aangepasten	70
2.4 De statuszoeker	71
2.5 De teruggetrokken wantrouwigen	72
2.6 De wilde weldoener	73
2.7 De gedumpte	74
HOOFDSTUK 5 WERKEN AAN BIND-KRACHT	75
1. Het doorbreken van de uitsluiting op het publieke forum	75
2. Ingrijpen op het microniveau van het gezin	76
2.1 Hulpverlening kan deklassering versterken	76
2.2 Werken aan een passende rolondersteuning	78
2.3 Roldoorbrekend werken op een aangepast ritme	79
2.4 Het belang van inzicht en inspraak	80
3. Werken aan netwerken	81
3.1 Ontmoeting en ontspanning	81
3.2 Engagement in een groepswerking	82
3.3 Ooit gedacht aan verruimende Bind-Kracht?	83
BESLUIT	85
DEEL III:	
EEN KRACHTGERICHTE PSYCHOLOGISCHE KIJK OP PERSONEN DIE IN ARMOEDE LEVEN	87
<hr/>	
TINE VAN REGENMORTEL	
HOOFDSTUK 1 NIEUWE EVOLUTIES IN HET ARMOEDEDEBAT EN BINNEN DE PSYCHOLOGIE	89
1. Een hernieuwde emancipatorische en ethische kijk op armoede	89
2. Een vergeten psychologische dimensie?	90
3. Positieve psychologie	91
4. Psychologisch kapitaal	92
5. Het insiders-perspectief	93

HOOFDSTUK 2	EMPOWERMENT ALS ETHISCH KADER VOOR ARMOEDEBESTRIJDING	95
1.	Historiek en omschrijving van empowerment	95
1.1	Voorbode van empowerment	95
1.2	Waardeoriëntatie en theoretisch kader	97
1.3	Definitie van empowerment	100
1.4	Een aantrekkelijke ethische synthese en verbindend kader	103
2.	Empowerment en armoede	103
2.1	Een antwoord op 'distancing' en 'blaming the victim'	103
2.2	Gemeenschappelijke kenmerken van personen die in armoede leven	105
2.3	Verbintenisproblematiek als het centrale kenmerk	107
2.4	Een krachtgerichte kijk op armoede	110
HOOFDSTUK 3	VEERKRACHT	113
1.	Omschrijving van veerkracht	113
1.1	Oorsprong en definitie van veerkracht	113
1.2	Evoluties bij het concept van veerkracht	117
2.	Beschermers en bouwstenen van veerkracht	119
2.1	Het huis van de veerkracht	120
2.2	Vijf beschermers of bouwstenen van veerkracht	121
3.	Veerkracht en armoede	127
3.1	Het verhaal van Jimmy: kwetsbaar maar onoverwinnelijk	127
3.2	Opbouw van veerkracht in armoedesituaties	130
3.3	Valkuilen en keerzijde van veerkracht	139
HOOFDSTUK 4	GEHECHTHEID, INTERNE BEHEERSINGSORIËNTATIE EN HET CONTEXTUELE DENKKADER	141
1.	De gehechtheidstheorie	141
1.1	Gehechtheid als basisbehoefte en intergenerationele overdracht	142
1.2	Gehechtheidsstoornis als fundamenteel gebrek aan aansluiting	143
1.3	Gehechtheid en communicatievalkuilen	143
1.4	Gehechtheid en armoede: een dubbel risico	143
1.5	Thuislozen: een extra risicogroep	145
1.6	Aansluitende aanbevelingen	147
1.7	Geen (al te) deterministische kijk of 'blaming the victim'	149
2.	De theorie van beheersingsoriëntatie	149
2.1	Interne en externe beheersingsoriëntatie: het gevoel van al dan niet controle te hebben over de eigen situatie	149

2.2	Beheersingsoriëntatie: een interactioneel concept met meerdere dimensies	150
2.3	Armoede en externe beheersingsoriëntatie	151
2.4	Ervaringen die leiden tot een meer externe beheersing in armoede-situaties	151
2.5	De ‘psychologische kost’ van controle	154
2.6	Voordelen van een externe beheersingsoriëntatie	154
2.7	Atypische patronen en onaangepastheid	155
2.8	De ‘fundamentele attributiefout’	155
2.9	Gevolgen voor de hulpverlening	156
2.10	Een concrete situatie	157
3.	Het contextuele denkkader	160
3.1	Basisbegrippen	160
3.2	Contextuele hulpverlening	163
3.3	Armoede en de contextuele bril	166
4.	Besluit	167

DEEL IV:

DE RELATIE TUSSEN HULPVERLENERS EN MENSEN IN ARMOEDE DOORGELICHT OMGAAN MET UITSLUITING EN AFHANKELIJKHEID IN EEN ACTIEF ROLLENSPEL		169
--	--	-----

KRISTEL DRIESENS

HOOFDSTUK 1	LUISTEREN NAAR DE VERHALEN VAN DE BETROKKENEN	171
1.	De relatie tussen hulpverlener en arme hulpvrager staat centraal	171
2.	Vertrekkend van kwalitatief onderzoek	172
HOOFDSTUK 2	ARME HULPVRAGERS AAN HET WOORD: ‘HULPVERLENING BETEKENT AFHANKELIJK WORDEN’	175
1.	Drempels in de hulpverlening: de stap naar afhankelijkheid	175
1.1	De strijd met gevoelens	176
1.2	De aard van de hulpvraag	177
1.3	De nood aan verantwoording	178
2.	De verwachtingen van een hulpvrager	179
2.1	Een hulpverlener als gids	180
2.2	Een hulpverlener als vakman	180
2.3	Een hulpverlener als belangenbehartiger	181

2.4 Een hulpverlener als ondersteuner en sleutel tot verandering	181
3. Relationele ongelijkheid wekt gevoelens van afhankelijkheid	182
3.1 De afstandelijke relatie	183
3.2 De bureaucratische hulpverleningsrelatie	184
3.3 De paternalistische relatie	185
4. Naar een versterkende hulpverleningsrelatie	186
4.1 De nabije relatie	186
4.2 De gepersonaliseerde relatie	187
4.3 De emancipatorische relatie	188
5. Samengevat: zes kenmerken van hulpverleningsrelaties	192
6. De houding van de hulpvrager: omgaan met verafhankelijkheid	192
6.1 Mee-stappen of volgen in de hulpverleningsrelatie	193
6.2 Corrigerend gedrag	195
6.3 Agressief gedrag en afhaken	197
7. De hulpvrager speelt zijn rol	198
7.1 Plantrekkers	199
7.2 De tijdelijke hulpvragers	201
7.3 De passieve consumenten	202
7.4 De aanhankelijke blijvers	203
7.5 De sturende hulpzoekers	203
7.6 'Bereidwillige' medewerkers	204
HOOFDSTUK 3 HULPVERLENERS OVER HET WERKEN MET GEZINNEN IN ARMOEDE	207
1. Tussen vertrouwen en controle	207
1.1 Werken aan een vertrouwensrelatie	208
1.2 De nood aan een normatieve functie	210
2. Tussen vervreemding en empowerment	213
2.1 Werken aan autonomie in verbondenheid	213
2.2 Het groeiproces alle kansen geven	214
2.3 Dilemma's en grenzen van versterkend werken	216
3. Tussen deklasseren en (re)integratie	218
3.1 Een betekenisvolle rol geeft identiteit	218
3.2 Verbindend werken	221
4. De hulpverlener speelt zijn rol	223
4.1 De rituele zorgverstrekker en de controleur	224
4.2 De redder en de probleemoplosser	225
4.3 De begeleider en de bemiddelaar	227

HOOFDSTUK 4	OP ZOEK NAAR SUCCESVOLLE HULPVERLENINGSRELATIES	231
1.	Wanneer klikt het in de hulpverlening?	232
2.	Wanneer boeken we samen resultaten?	235
HOOFDSTUK 5	MOGELIJKHEDEN VOOR EEN STRUCTURELE INBEDDING?	239
DEEL V:		
EEN KRACHTGERICHTE HULPVERLENING		241
<hr/>		
TINE VAN REGENMORTEL		
HOOFDSTUK 1	VIJF PIJLERS VAN EEN EMPOWERENDE HULPVERLENING	243
1.	Het krachtenperspectief	243
2.	Relatie tussen hulpvrager en hulpverlener	246
3.	Attitude en technieken van de hulpverlener	249
4.	Organisatorische context	251
5.	Casemanagement	253
6.	Besluit	254
HOOFDSTUK 2	EEN POSITIEVE BASISHOUDING	257
1.	Omschrijving	258
1.1	Presentie	259
1.2	Respect	262
1.3	Krachtenperspectief	265
1.4	Partnerschap	266
2.	Functionaliteit van de positieve basishouding	270
3.	Noodzakelijke voorwaarden	273
4.	Besluit	276
HOOFDSTUK 3	INTEGRAAL, PARTICIPATIEF, GESTRUCTUREERD EN GEOCOÖRDINEERD WERKEN	279
1.	Integrale hulpverlening	279
2.	Participatie	281
3.	Gestructureerde hulpverlening	282

INHOUD	13
4. Gecoördineerde hulpverlening	283
5. Besluit	285
HOOFDSTUK 4 HET LOKAAL CLIËNTOVERLEG	287
1. Een 'overleg op maat'	287
2. De partners van het cliëntoverleg	289
2.1 De cliënt	289
2.2 De spilfiguur van de cliënt	290
2.3 De coördinator van het cliëntoverleg	292
2.4 De betrokken diensten en hulpverleners	294
2.5 Vertrouwenspersonen van de cliënt	295
3. Voorwaarden vanuit de doelgroep	296
4. Besluit	299
HOOFDSTUK 5 EMPOWERMENT OP MESO- EN MACRONIVEAU	301
1. Krachtgericht groepswerk	302
2. Kwartiermaken	304
3. Krachtgericht participatorisch sociaal beleid	305
4. Vrijwilligers en paraprofessionelen	306
5. Structurele vormen van overleg en participatie	308
6. Besluit	309
HOOFDSTUK 6 KRITISCHE KANTTEKENINGEN EN VALKUILEN	311
1. Empowerment: een wondermiddel en vaag containerbegrip	311
2. Empowerment is 'naïef'	311
3. Empowerment en macht	312
4. Empowerment heeft geen ideologische, maar wel een politieke agenda	313
5. De 'paradox van empowerment'	313
6. 'Nulsom' en weerstand	314
7. Empowerment: een 'mannelijk' iets?	314
8. Empowerment: bemoeizorg of bemoeizucht en drang of dwang?	314
9. Empowerment en individualisme	315
10. Empowerment: enkel voor de 'beteren'?	316
11. Is empowerment wel iets nieuws?	317

BESLUIT**TEN KRACHTLIJNEN VAN BIND-KRACHT**

319

-
1. Bind-Kracht stelt empowerment centraal in de strijd tegen armoede en sociale ongelijkheid 322
 2. Bind-Kracht vertaalt empowerment in de hulpverlening als werken aan autonomie in verbondenheid 323
 3. Bind-Kracht ziet relationele gelijkwaardigheid als basis van de kracht van de hulpverleningsrelatie 323
 4. Bind-Kracht betekent zich verbinden met de leefwereld van mensen in armoede, wat ruimte schept voor de kracht van het verschil 325
 5. Bind-Kracht heeft oog voor psychologische processen en hun invloed op structureel vlak 326
 6. Bind-Kracht ontwikkelt zich via gepaste rolcombinaties tussen hulpvragers en hulpverleners 328
 7. Bind-Kracht gaat uit van de kracht van dialoog en participatie 329
 8. Bind-Kracht wil de spanningsvelden en machtsrelaties binnen de hulpverlening bespreekbaar en hanteerbaar maken 330
 9. Bind-Kracht groeit in een stimulerende omgeving en empowerende organisatie 331
 10. Bind-Kracht vereist overlegnetwerken en een krachtgericht beleid 332

BIJLAGEN

335

BIBLIOGRAFIE

347